

SZEMLE

Magyar pedagógiai irodalom. 1920—1944. Önálló kiadványok. Szerk. Jáki László. Bp. 1970. [4], 352 l. (Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum kiadványai)

A Magyar Nemzeti Bibliográfia rendszerében fehér folt még a Horthy-korszak bibliográfiája, ez kényszeríti az egyes szakterületeket, hogy maguk pótolják a hiányt. A hiánypótló kiadványok sorában JÁKI László szerkesztette bibliográfia az önálló pedagógiai műveket tartalmazza. Az anyaggyűjtés a teljesség igényével történt, és ha a szerkesztő a bevezetőben mentegőtödzik is — „részben elvi, részben technikai okokból nem sikerült maradéktalanul eleget tenni” a feladatnak — akkor is tiszteltreméltó a vállalkozás.

A hiányok, következetlenségek forrásaaként említi a szerző, hogy különnyomatokat csak kivételesen közöl: ha az eredeti nem folyóirataikk volt, illetve nem pedagógiai jellegű folyóiratban került közlésre. Ezt az elvet gyakorlati okokból el lehet fogadni, de a baj ott van, hogy saját szerkesztési elveit hágja át, közlése nem következetes, mert leír pedagógiai folyóiratokból is különnyomatokat (pl. 2098, 2107, 2108 tételek).

Lényegében többet ad a gyűjtési területe kiszélesítésével, amikor — bár időhatárait 1920—1944 között szabja meg —, de ezen túl nyúlik, egyes esetekben 1919-es kiadványokat is közöl, ezzel az ellenforradalom időszakát teljesebbé téve. A nemzetiségi területek magyar irodalmából azt közli, ami fellelhető volt, ezen a területen a gyűjtés nehézségei miatt a teljességről lemond.

Nem állapítható meg, hogy a bibliográfia milyen források feldolgozásával készült, leírásainak alapja az autopszia volt-e. Így a használnak számolnia kell az esetlegeséggel.

Visszont növeli a bibliográfia értékét, hogy az egyes műveknél az ismertetés adatait is megtaláljuk, valamint gyűjtemények, tanulmánykötetek analitikus feldol-

gozását. A tartalmi részletezés a címleírás után kerül felsorolásra.

Maga a szerkesztő javasolja a szerkezet, a szakrend alapos tanulmányozását, a keresett téma anyagát tartalmazó fejezeteken túlmenően a határterületek irodalmának áttekintését. A művek a szakrendben csak egy helyen nyertek besorolást, és gyakran vitatható, hogy helyükre kerültek-e. Más esetekben az összetartozó témák szétszóródtak, de a szakrend maga is megnehezíti a szabatos osztályozást, elhatárolást. Csak példaként néhány problémát a besorolás nehézségeire: a 105 sz. tétel az I. 6. fejezetbe, a 643 sz. tétel a III. 9. fejezetbe került, mindkettő azonos sorozat tagja, mindkét mű a fővárosi gyermekkísérleti lélektani vizsgálatot tárgyalja. A VII. 4.C/c/ középfokú ipari szakoktatás fejezet 1491—93 tételei a budapesti Állami Felsőipariskolára vonatkozó anyagot közölnek, de ugyanennek az iskolának a története 2858 tételszám alatt a XV.2.C/a/ — jelentősebb iskolavárosok — tárgykörben kapott helyet. A 113. 114 tételek iskolai igazgatók értekezletei, nem az I.5 . . . értekezletek fejezetben, hanem az I.6 . . . gyűjteményes munkák között található. Sorolhatnánk a példákat, de ennyi is elég, hogy felhívja a figyelmet a használat közben mutatkozó nehézségekre.

A névmutató és az egyes személyekről szóló irodalom mutatójának könnyű használatát a tételszámozás teszi lehetővé. Sajnos a mutatók összeállításában is találunk hiányokat, következetlenségeket (csak egyetlen példa: a 100. tétel, Klebelsberg Kuno emlékkiállítás, egyik mutatóban sem szerepel). A tárgymutató hiánya ugyancsak nehezíti az anyag megtalálását.

JÁKI László kiváló pedagógus, aki nagy szolgálatot tett az anyag összegyűjtésével, feltárásával tudományterületének. Talán helyes lett volna munkájába könyvtáros bevonása, aki a címleírások egyenetlenségeit, következetlenségeit kiegyensúlyozta volna. A címleírásokból a testületi szerző alkalmazásának elhagyása az anyag tovább-

bi szóródását eredményezte és nem tette lehetővé egy testületi mutató összeállítását, holott az intézménytörténet kutatását ez lényegesen megkönnyítette volna.

A bibliográfia e kisebb problémák ellenére tudományterületének értékes segéd-eszköze.

FARAGÓ LÁSZLÓNÉ

Horler Miklós: A magyar műemlékvédelem bibliográfiája, 1945–1965. (Klny. a Magyar Műemlékvédelem 1967–1968. c. kiadványból, 399–444. l.) Bp. 1970.

A magyar műemlékvédelem első bibliográfiai összeállítása önálló szakcsoportként 1955-ben látott napvilágot a BIRÓ Béla szerkesztette művészettörténeti könyvjegyzékben.¹ Ügyszólván ezzel egyidejűleg jelent meg a felszabadulás utáni első tíz év művészettörténeti bibliográfiájában a műemlékvédelem hazai irodalmának erre az időre vonatkozó jegyzéke is.²

Különálló műemlékvédelmi bibliográfia – mely az 1949 óta eltelt évtized irodalmát foglalta össze – SZABÓ Erzsébet munkájaként 1960-ban hagyta el a sajtót.³

A három úttörő, retrospektív vállalkozás után a közzététel folyamatosságát 1955 óta GÖNCZI Éva és SZABÓ Erzsébet évenkénti összeállításai képviselik.⁴

HORLER Miklósé az érdem, hogy elkészítette a felszabadulás utáni első két évtizedre (1945–1965) vonatkozóan a magyar műemlékvédelem első önálló, szakosított bibliográfiáját, éspedig kettős célkitűzéssel: egyrészt kiemelte a műemlékvédelem szakirodalmát a művészettörténet és az építészettörténet területéből, másrészt a kiemelt anyagot úgy csoportosította, hogy lehetővé vált e komplex területen a biztos és gyors tájékozódás.

A bevezető részben a szerző összegyűjtötte a műemlékvédelemmel és a műemlékekkel foglalkozó periodikákat, bibliográfiákat, repertóriumokat, továbbá az életrajzi vonatkozású dokumentumokat s a gyűjteményes és sorozatos munkákat. A további részek a műemlékvédelemmel magával s annak elméletével, történetével, szervezésével, a műemlékek felkutatásával, leltározásával kapcsolatos publikációkat tartalmazták. Külön szakcsoport foglalja magában a műemlékek fenntartására, helyreállítására, ismertetésére, pusztulására vo-

natkozó szakirodalmat. Az utolsó szakcsoport a külföldi műemlékvédelem anyagáról szóló közléseket sorolja fel.

A műemlékvédelem szakirodalmának a rokon területek szövevényéből való kiemelésén kívül a szerző érdeme, hogy a folyóiratokban és más időszakos kiadványokban megjelent tanulmányokat, cikkeket, sőt a hivatalos kiadványokat is felvette jegyzékébe. Helyesen járt el, amikor a napisajtóból csak az elvi vonatkozású cikkeket dolgozta fel.

Pontos leírás, helyes csoportosítás, gondos utalás, logikus elrendezés a szakcsoportokon belül a megjelenési évek rendjében (azon belül betűrendben) jellemzi Horler munkáját, mely egyben hű tükrre a műemlékvédelem történeti fejlődésének is. A jó névmutató csak növeli az összeállítás előnyeit. Hátrányára válik viszont helyenként, hogy csak az egyszerűsített címlírást alkalmazta s hogy könyvek esetében elhagyta a terjedelmre való utalást.

TOMBOR TIBOR

Tápé története és néprajza. (Szerk.: Juhász Antal). Tápé, 1971. 911 l. — **Hajdúdorog története.** (Szerk.: Komoróczy György.) Hajdúdorog, 1971. 341 l. (Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei 13.)

Folyóiratunknak nem lehet feladata, hogy a legújabbban fellendülő helytörténeti irodalmat, annak egyes termékeit általános szempontból vizsgálja. Csupán arra vállalkozhatunk, hogy lapunk sajátos profilja figyelembevételével vegyük szemügyre: milyen mértékben és módon jelentkeznek a művelődéstörténet általunk képviselt területének szakszempontjai ilyen kiadványokban. Az előttünk fekvő két kötet (mindkettő a nagyközséggé válás alkalmával keletkezett!) a magyar helytörténeti irodalom ugyan eltérő jellegű, de bizvást mondhatjuk: műfajilag elsőrendű terméke, s bennük a helytörténetírás sajátos, még sokat vitatott szempontjai érvényesülnek. Nem mondhatjuk ezt el azonban a mi szűkebb területünkről, még akkor sem, ha nem csupán könyv- és könyvtártörténetről, hanem a művelődéstörténet szélesebb köréről beszélünk. A Tápéről szóló hatalmas (mértékben, kiállítás módjában egyaránt szo-

¹ *A magyar művészettörténeti irodalom bibliográfiája.* Bp. 1955. 1.

² BIRÓ Béla–TELEPY Katalin: *A felszabadulás utáni tíz év művészettörténeti irodalma, 1945–1954.* Művészettörténeti Értesítő, 1955. 1. sz. 99–122. l.

³ *Tíz év (1949–1958) műemléki irodalmának bibliográfiája.* A Magyar Műemlékvédelem, 1949–1959. Bp. 1960. 257–269. l.

⁴ *Az ... évi magyar művészettörténeti irodalom bibliográfiája.* Művészettörténeti Értesítő, „Műemlékek – Műemlékvédelem” megjelölésű szakcsoport.

katlanul színvonalas) kötet elsősorban néprajzi (kb. 600 lap) és történeti (kb. 120 lap) anyagot ad. Ezek mellett természetföldrajzi, embertani, nyelvészeti és irodalmi adatokat nyújt. A néprajzi részben a „Szellemi kultúra” c. fejezetben az etnográfia megfelelő ágazatai (hagyomány- és hitvilág, zene, tánc stb.) tárgyalása során kifejezetten művelődéstörténeti vonatkozást nem találunk. A történeti részben is csak pár eldugott mondatot: a katolikus ifjúsági egyesületnek volt egy 150 kötetes könyvtára. Hasonlóan elhanyagoltak az iskolázásról szóló részek is. A *Hajdúdorog* foglalkozó kötet (mely történeti, demográfiai, szociológiai és néprajzi alapjellegű) viszonylag is több helyet szentel (külön fejezetben) a közművelődés és az iskolázás kérdéseinek, azonban kevesebbet könyvtár-, ill. olvasástörténetnek. Csupán annyit olvashatunk, hogy 1880 tájt volt ott egy olvasóegylet 68 taggal; de hogy milyen könyveket olvastak s mi volt foglalkozásuk, nem tudjuk. (De nem tudjuk azt sem, hogy a megyei levéltár idézett fondja tájékoztat-e erről!)

Mindezek alapján joggal merül fel a kérdés: milyen módon lehetnének segítségére helytörténészeinknek a könyvtár- és oktatástörténettel foglalkozó kutatók, azok szakfolyóiratai és egyesületei?

TÓTH ANDRÁS

Grzybowska, Krystyna: Kronika rodzinna. Wrocław—Warszawa—Kraków. 1969. Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 420 l.

A szerző, Stanislaw ESTREICHER leánya és Karol ESTREICHER unokája, három évtizedes újságírói, kritikusai és színírói tevékenység után 1963-ban bekövetkezett halála előtt foglalta írásba a „családi krónikát”, amelyet Andrzej ZIELIŃSKI rendezett sajtó alá és egészített ki bibliográfiai alapozású életrajz-utószóval. Karol ESTREICHER (1827—1908) és fia Stanislaw (1869—1944) a *Bibliografia Polska*, a lengyel retrospektív bibliográfia monumentális művének létrehozói, a SZABÓ Károly—PETRIK típusú nagy bibliográfusok családjának leg-tiszteletreméltóbb egyéniségei közé tartoznak. Hangyaszorgalmú gyűjtő és rendszerező tevékenységük, amelyet a lengyel történelem legnehezebb időszaikaiban, a területi megosztottság és az idegen megszállás alatt végeztek, a lengyel nemzeti kultúra megóvását szolgáló hősiesség vállalkozás volt.

A családi krónika maga is visszaemlékezés, a szerző először saját legfájdóbb emlé-

keit, apjának a németek által való elhurcolását és halálhíret eleveníti fel. Ezt követően egy-egy nagyobb társadalmi vagy családi esemény köré tömöríti a hagyományokon és családi leveleken alapuló megemlékezéseit. A család őse az Olaszországban tanult festőművész Dominik OESTREICHER a morvaországi Jihlaváról költözött Krakóba, ahol az egyetem 1780-as reformjával kapcsolatban jutott társadalmi szerephez. Fia Aloizy ESTREICHER, a krakkói egyetem botanika tanára, egy időben rektora, az egyetem autonómiájának elszánt védelmezője. Karol ESTREICHER, képzettsége szerint jogász, előbb a galíciai tartományi törvényszék bírása, bibliográfiai és irodalomtudományi (főleg színháztörténeti) munkássága alapján 1862-től a varsói egyetem tanára, 1868-tól a krakkói egyetem könyvtárigazgatója. Stanislaw ESTREICHER, a polihisztor kultúr- és jogtörténész, haladó gondolkodású zsrnaliszta, tudományos és bibliográfusi tevékenységét már az utószó foglalja össze. Ez emlékezik meg az unoka, ifjabb Karol, művészettörténész-bibliográfusról is.

KINDLOVITS KÁLMÁN

Makarczyk, Waclaw—Olszewska-Krukowa, Anna—Siwek, Henryk—Trawińska, Maria: Czytelnictwo prasy na wsi. Kraków, 1969. Ośrodek badań prasoznawczych RSW Prasa. 412 l.

A Sajtótudományi Könyvtár kiadványsorozatában, a krakkói Prasa kiadó zsrnalisztikai kutatócsoportjának gondozásában megjelent sokszorosított gyűjteményes munka a falu olvasáskultúrájával foglalkozó, statisztikai-szociológiai felméréseken alapuló három tanulmányt foglal magában. Maria TRAWIŃSKA: *A falusi hírlap-folyóirat-olvasó személyes és érdeklődési köre* címmel mélyrehatóan elemzi Varsó vidékéről és a nyugati országárszokról kiemelt 16 különböző típusú és eltérő kulturális ellátottságú falu lakosainak az időszakai sajtóhoz való viszonyát. Több keresztmetszetben vizsgálja a falu olvasóközönségét, jellemzi a falusi olvasó mentalitását, áttekintést ad a falura eljutó időszakai sajtótermékek olvasottságáról, beszerzési formáiról, olvasói köréről és annak különböző szempontok szerinti megosztásáról. Keresi az összefüggéseket egyrészt az olvasói aktivitás, másrészt a politikai és gazdasági aktivitás, az olvasók foglalkozása, iskolázottsága, ill. olvasási készségének foka között. Érdekes megállapításokat tesz az egyéni és kollektív olvasás, az olvasás családi hagyományai, a várossal való kapcsolat befolyása, valamint

az érdeklődésnek híryanag-fajták, ill. rovatok szerinti megoszlása, a sajtó tekintélye és a közlemények hitelértelműségére vonatkozó vélemények tekintetében. A tanulmány megvizsgálja továbbá a falusi olvasót az időszaki sajtó olvasására készítő motívumokat, egy meghatározott sajtótermékhez való vonzódás okait, és felvázolja az időszaki sajtó szerepét a falu kultúrájának emelése, a konkrét problémák megoldásának elősegítése, a jövő faluja gazdaságitársadalmi komplexumának kialakítása terén.

Wacław MAKARCZYK és Anna OLSZEWSKA-KRUKOWA: *Az időszaki sajtó falusi olvasóinak szerepe a mezőgazdasági ismeretek terjesztésében* című tanulmányukban két falu különböző földbirtok- és társadalmi-gazdasági kategóriákba tartozó lakosainak körében kutatják a mezőgazdasági ismeretek megszerzésének körülményeit. E témán belül részletesen tárgyalják a mezőgazdasági folyóiratok szerepét az alapismeretek elsajátítása, az ismeretek bővítése, ill. alkalmi tanácsadás tekintetében. Elemzik a folyóiratok hasznosságára nézve feltett kérdésekre adott válaszokat, különösen az egyes periodikák nem-olvasására vonatkozó indoklásokat. Hasonló, de nagyobb területi egységre kiterjedő olvasásszociológiai felmérésről számol be Henryk ŚRWEK: *Az időszaki sajtó olvasása a krakkói vajdaság falvaiban* című tanulmányában. A vizsgálat köre itt annyiban szélesebb, mivel elkülöníti a túlnyomórészt mezőgazdasági jellegű körzeteket a többé-kevésbé iparosított vidékektől, emellett ugyancsak külön csoportként kezeli a hírlapokat és a folyóiratokat, szembeállítva mindkettőt vonatkozásában a rendszeresen, ill. rendszertelenül olvasó, valamint az egyáltalán nem olvasó lakosságot. E tanulmány szerzője is tárgyalja a sajtóval való kapcsolat kérdéseit, az első kapcsolatbalépést a sajtótermék megszerzésének és felhasználásának módjait, a hírlap- és folyóiratolvasóknak a rádióhoz, a filmhez, a könyvolvasáshoz való viszonyát, az olvasott és igényelt témákat, a sajtóval való kapcsolat lazulásának és megszakadásának okait.

A bőséges adatanyagot komplex szociál-bibliológiai módszerrel analizáló és körültekintően indokolt következtetéseket levonó tanulmányok gyakorlati értékét nagyban emeli a felmérés és az elemzés céljára használt kérdőívek, összesítések, feldolgozási sémák és áttekintő táblázatok mellékletként való közlése.

KINDLOVITS KÁLMÁN

Contributii la bibliografia bibliografiilor personale aflate la B. C. U. Cluj. Összeáll. Váczy Leona. Bibliotheca Centrala Universitara, 1969, 215 l.

Mint a mű címe jelzi, a kötet „Adalék a személyi bibliográfiák bibliográfiájához”. Az összeállító, Váczy Leona további célja a Kolozsvári Egyetemi Könyvtár állományának alapján a lehető legnagyobb teljességre törekvő személyi bibliográfiákat nyilvántartó kézikönyv összeállítása. Addig is, míg ez a több évre terjedő hatalmas munka elkészül, megjelent ez az „Adalék”-nak is tekintélyes kötet, mely 1273 író és tudós, 1959–1969. évben kiadott, 1762 munkájának bibliográfiája.

Az egy-egy szaktudománnyal foglalkozó, különböző nemzetiségű író és tudós munkáját a nevük egyetlen, közös betűrendjében találjuk. A feldolgozás adatai az önálló kötetben, illetve folyóiratban megjelent bibliográfiák és a címekben fel nem tüntetett úgynevezett rejtett bibliográfiák, amelyeket csak a bibliográfus szorgalma tárhat fel. A polihistor szerzők több szakterületre tartozó munkája minden megfelelő helyen beosztást kapott. Az összeállítás Magyarországon a hungarika-kiadványok, vagyis a magyar származású szerzők Romániába megjelent műveinek nyilvántartása miatt különösen jelentős. A bibliográfiai adatokat szakmutató teszi könnyen használhatóvá. A kötet sokszorosítással és kevés példányszámban jelent meg, pedig távoli országokban is érdeklődésre számíthat.

VÁCZY Leona nagy szaktudással és szorgalommal összeállított munkájának komoly hiányossága, hogy nem tartalmaz általános névmutatót. Csak azt találjuk betűrendben, hogy kinek a munkájáról készült bibliográfia, de ha egy-egy feldolgozó bibliográfus nevét keressük, az egész kötetet át kell lapozni, míg megtaláljuk. Reméljük, hogy a teljes, személyi bibliográfia nyomtatásában, megfelelő példányszámban jelenik meg és a különböző, jó tartalommutatókat sem kell nélkülöznünk.

V. BUSA MARGIT

Publicațiile periodice românești ziare, gazete reviste Tom. II. Catalog alfabetic: 1907–1918. Supliment: 1790–1906. Descriere bibliografică de George Băiculescu, Georgeta Răduică și Neonila Onofrei. Editura Academiei Republicii Socialiste România. București, 1969. 868 l.

Románia nemzeti sajtóbibliográfiájának I. kötetét, az 1820–1906. évben megjelent hírlapok és folyóiratok nyilvántartását

1915-ben adták ki. A II. kötet, az 1907–1919. évig terjedő időszak anyagának összeállítása több, mint felszázad után 1969-ben látott napvilágot. Az első kötethez tartozó, a hosszú időközben előkerült periodikák bibliográfiáját, nem kevesebb, mint 423 tételt, kiegészítésként a II. kötethez csatolt Suppliment (761–868. p.) foglalja magában.

Az I. kötetet Nerva HODOŞ és Al-Sadi IONESCU, a II. kötetet a bukaresti akadémiai könyvtár munkatársai állították össze. A II. kötet jelentős adata, hogy az eddig legkorábbiak ismert, 1820-ban megjelent folyóiratnál sikerült még korábbi felkutatni, mely 1790. febr. 18–1790. ápr. 1-ig élt Iaşiiban, címe *Cour(r)ier de Moldavie*.

Mind a két kötetben azonos a feldolgozás technikai módszere: egyetlen, közös cím szerinti betűrendben következnek a bibliográfiai adatok, majd a megjegyzés, illetve a szakirodalom. Az összeállítók nagy szaktudását és szorgalmát bizonyítja az adatok alapos feldolgozása, azonban nem lehet eléggé sajnálni, hogy a II. kötet, mint az I. kötet sem, nem tartalmaz mutatót. A II. kötetben 868 lapot kell átforgatni ahhoz, hogy megtudjuk: egy-egy városban, illetve évben milyen hírlapot vagy folyóiratot adtak ki. Az esetleges, utólag, külön kötetben megjelentetett mutató sem pótolja az adott kötetrel egybekötve kiadottat. A feldolgozott hírlapok és folyóiratok bibliográfiája nemcsak romániai, hanem távolabbi országok szakembereinek az érdeklődésére is számíthat, ezért nagy kár, hogy a kötet nem tartalmaz idegennyelvű magyarázatokat, vagy legalább egy idegennyelvű bevezetést.

V. BUSA MARGIT

Zeitschriften-Bestandsverzeichnisse. 14. Rechtswissenschaft. Berlin, 1969. Deutsche Staatsbibliothek, 114 l. — **Zeitschriften-Bestandsverzeichnisse. 15. Bibliothekswissenschaft.** Berlin, 1970. Deutsche Staatsbibliothek, 76 l.

A Deutsche Staatsbibliothek sorozatosan adja ki — szakaszonként külön kötetekben — az állományában található 1945 és 1968 között megjelenő hazai és külföldi folyóiratok címjegyzékét.

A jogtudomány című kötet magába foglalja az állam- és jogtudományi, valamint jogi vonatkozással rendelkező politikai folyóiratokat. Nem vették fel a törvénygyűjteményeket, törvényszéki orvosi és elmeorvosi lapokat. Az anyag elrendezése betűrendben, szakasportosításban és országoként történik. A katalógus 21

magyar folyóirat címét tartalmazza. A címfelvétel közli a folyóirat címét, alcímét, zárójelben a megjelenés helyét, a jelzett korszakban meglévő állományt évfolyam, illetve kötetjelzéssel. Kár, hogy az indulási éveket nem tüntetik fel.

A könyvtárrendelési és határterületeit tartalmazó kötet földrajzi elrendezésű. Az európai csoport élén az NDK, NSZK és Nyugat-Berlin áll, ezután betűrendben következnek a többi országok, majd Észak-Amerika, Latin-Amerika, Ausztrália, Ázsia és Afrika. A kötet végén alfabétikus mutató található, amelynek címeiről utalás történik a földrajzi csoportosítás sorszámaira. A korábbi, 1966-os kiadás 150 címével szemben ez 208-at tartalmaz, amelyből hat magyar nyelvű. A kötet hasznosságát nagymértékben növeli, hogy címfelvételei több információt tartalmaznak, mint a jogtudományi címjegyzék. A címfelvétel adatai a következők: cím, alcím, esetleges előző cím, indulás éve, szerkesztő, szerkesztőség pontos címe, közreadó. Azt is feltüntetik, hogy közöl-e a lap recenziókat, referátumokat, bibliográfiákat és rezüméket. Ezután a meglévő állomány felsorolása következik. Ebben a katalógusban a *Bibliothek des Zentralinstituts für Bibliothekswesen* vonatkozó folyóiratanyaga is szerepel.

Mindkét kötet jól felhasználható a könyvtári feldolgozó munkában és tájékoztatásban.

BATÁRI GYULA

Hermann, Peter: Praktische Anwendung der Dezimalklassifikation. Klassifizierungstechnik 6. erweiterte und verbesserte Auflage. VEB Bibliographisches Institut. Leipzig 1970.

A *Magyar Könyvszemle* 1963. évi 1–2. számában méltattuk P. HERMANN könyvének negyedik kiadását. Mi sem igazolja jobban e munkáról akkor kifejtett elismerő véleményünk helyességét, mint az a körülmény, hogy még azt a 4. kiadást lefordították oroszra és megjelent Moszkvában (1964-ben a VINITI kiadásában), majd spanyolra és megjelent Havannában (1966-ban a kubai Tudományos Akadémia Információs és Dokumentációs Intézetének kiadásában). Azóta (1965-ben) megjelent az 5. kiadás is, melyről ugyancsak készült orosz fordítás, amely Moszkvában jelent meg (1967-ben ismét a VINITI kiadásában).

A negyedik kiadás óta sokat változott a könyvecske. A tartalommutatót nézve merőben új fejezetcímekkel találkozunk. Csak ha elkezdjük olvasni az ember, akkor jön rá, hogy a mű szerkezete lényegében megmaradt. Vannak persze egészen új vagy

újja kerekített részei, mint a szemiotika vonatkozó problémáinak ismertetése vagy az ETO története. Olyanok is bőven akadnak, ahol a nyolc év tudományos-technikai fejlődése sok kiegészítést, új fogalmak bevezetését, új gyakorlat ismertetését tette szükségessé, — mint az ETO és a gépesített adatfeldolgozás kapcsolatait tárgyaló fejezetekben. A legnagyobb változás mégsem ezekben van, hanem az egész munka „tudományos színvonalában”, s ezt tükrözik az átfogalmazott fejezetcímek is. A negyedik kiadás gyakorlati célokat szolgáló munkaeszköz, az ETO gyakorlati alkalmazásának elsajátításával megismertetni kívánó kis könyv volt. Legfőbb célkitűzése ezért: a mindennapi könyvtári munkákat megkönnyítő ismeretek közlése a lehető leg egyszerűbb és a legkevesebb fáradsággal megérthető formában. Mindezt erről a hatodik kiadásról nem mondhatnánk el. Legalábbis nem fenntartás nélkül. Itt már sok helyen félreismerhetetlen a minél nagyobb számú, lehető legpontosabb definíciók alkalmazására való törekvés, az új könyvtártudományi és egyéb tudományos fogalmak megismertetésének és alkalmazásának, a szakirodalom minél teljesebb feltárásának és idézésének igyekezete. Ennek az új — bár ki nem mondott — célkitűzésnek megvan az eredménye, hogy Hermann könyve — az előző kiadásoknál alig nagyobb terjedelme ellenére — valóságos tömörítése mindannak, ami okosat az ETO-val kapcsolatban német nyelverületen, sőt azon kívül is elmondottak. HERMANN ismerteti az ETO magyarországi alkalmazásának és tudományos irodalmának adatait is. A feldolgozott munkák bibliográfiájában megtaláljuk Orosz Gábor nevét éppen úgy, mint Csapodi Csabáét. Az utóbbit még a szövegreshben is idézi.

Jó szakbeosztású név- és tárgymutatója segítségével e kis könyv az osztályozással összefüggő könyvtártudományi fogalmak valóságos lexikonjaként használható. HERMANN egyébként igen nagy gondot fordít e fogalmak és a nekik megfelelő terminusok szabatos használatára. Elmondhatjuk, hogy ez a kiadás komoly lépést jelent régi, de még mindig csak fejlődő tudományunk szaknyelvének és rendszerének kialakulásában.

TAKÁCS MENYHÉRT

Kloth, Hans-Ulrich — Barth, Fritz-Georg — Mübus, Rudi: Die wissenschaftliche Fachbibliothek. Leipzig, 1970. Bibliogr. Inst. 225 l. (Lehrbücher für den Nachwuchs an wissenschaftlichen Bibliotheken. 5. Bd.)

Az NDK-ban kiadott új könyvtártani szakkönyv csak sorozati címében jelzi,

hogy elsősorban tankönyv. Témája a tudományos könyvtárügy részének erőteljesen fejlődő szakkönyvtárak. Felfogása, meghatározásai az NDK könyvtári rendszeréhez simulnak, és így számos kérdésben eltér hazai gyakorlatunktól. Bár szakkönyvtárakról szól, a hangsúly a műszaki-üzemi tudományos könyvtárakon van, a társadalomtudományi könyvtárakra inkább értelemszerűen alkalmazható. Egyetemi-tanulmányi könyvtárak nem tartoznak körébe, csak a szakfőiskolák könyvtárai. Éles határvonalat húz egyfelől a könyvtári tájékoztatás, másfelől a dokumentációs és ettől elkülönítve az információs tevékenység között.

Anyagát részletes, jól tagolt rendszerben közli. Főbb fejezetei: a szakkönyvtárak jellemzői, az állomány építés, feltárás, forgalmazás-közvetítés, irodalmi tájékoztatás, épület és berendezése. Hiányolhatjuk, hogy nem foglalkozik a könyvtárvezetés és -szervezés modern problematikájával, a gépi adatfeltárással csak igen röviden, mint a jövő lehetőségével. Mint tankönyv talán túlságosan tagolt, ennek következtében sokszor csak általánosságokat találunk, az egyes címszavak alatt definíciókat vagy még azt sem: az összetartozó fogalmak szétosztán találhatók meg. Példaként hozzuk fel a modern feltárás fontos fogalmait, a descriptorokat és thezaurusokat. A descriptorokról 5 helyen történik említés, sorrendben először a lyukkártyáknál, ahol megemlítik, hogy a lyukkártyás feltáráshoz descriptorrendszer szükséges, melynek elkészítése fontos feladat. Utolsóként a dokumentáció történetéről szóló részben találjuk, ahol, mint a dokumentáció egyik eredményét könyvelik el alkalmazásukat. E pont lábjegyzete közli végül is a descriptor rövid meghatározását. A thezaurus három helyen szerepel, először ugyancsak a lyukkártyáknál, mint a descriptorok összefoglalása és sorrendben a harmadik helyen az osztályozásban, röviden említik, mint egyikét az ahierarchikus szakozási rendszereknek.

A könyvhöz kitűnő és részletes mutató készült, a keresett témát könnyen megtalálhatóvá teszi. És ez egyben nagy előnye is, mert inkább rövid áttekintést ad egy-egy kérdésről, inkább tájékozódásul használhatjuk, mint tankönyvként.

FARAGÓ LÁSZLÓNÉ

A Német Szövetségi Köztársaság tudáspolitikája. Bp. 1970. OMKDK. 117 l.

Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ hivatali használatra készítette és adta ki fordításban az UNESCO

Science policy and organization of research in the Federal Republic of Germany címen, Párizsban, 1969-ben megjelent kiadványt, amely a *Science policy studies and documents* című sorozatban jelent meg.

A sorozat azt a célt szolgálja, hogy az UNESCO egyes tagállamainak tudománypolitikáját tárgyi anyag alapján ismertesse. Az egyes országokra vonatkozó vizsgálatokat maguk az érdekelt államok illetékes hivatalos szervei állítják össze és közlik. Az ismertetés során kitérnek azokra a normatív vizsgálatokra is, amelyek a tudománypolitika tervezésére, a tudományos és műszaki kutatás szervezésére és irányítására jellemzők. Ennek során olyan elemző és értékelő adatok közlésére is sor kerül, ami meghaladja az egyszerű deskripciót s bizonyos mértékig világnézetit megnyilvánulásokra is alkalmas ad. Ennek jogát nem vitathatjuk el, de meg kell jegyezni, hogy az érdeklődők számára a tényleges értéket a tárgyi adatok közlése: a szervezeti és a működés ismertetése nyújtja.

A most ismertetett kiadvány az NSZK tudománypolitikájával és az ott folyó kutatások szervezésével foglalkozik. Ezt a vizsgálatot 1966 márciusában az UNESCO és a Deutsche Forschungsgemeinschaft közötti szerződés alapján végezték el. A vizsgálat anyaga hat részre oszlik: 1. az NSZK-ban végbement tudományos fejlődés történelmi előzményei, a háborús „vargabetűkkel” és politikai változásokkal, 2. a tudománypolitikai irányítás jelenlegi szervezete és a kutatások szervezése, 3. a tudományos tevékenység finanszírozása, 4. a tudományos munkaerővel kapcsolatos kérdések, 5. az országos tudománypolitika fő célkitűzései és 6. a tudományos tevékenység gazdasági háttere. A számszerű adatokról, a szervezet és a szervezetek részleteiről a táblázatok és függelékek adnak tájékoztatást. A tanulmányt kiegészíti a felvetődött fő fogalmak és értelmezések összeállítása, valamint a szakmai művek bibliográfiája.

Az említett részekből — érdeklődésünk szempontjából — a következő fejezeteket emelhetjük ki: a német tudományos fejlődés alapjai, a felsőoktatás általános szervezete, a tudományos akadémiák, társaságok, állami intézmények, a „nagy tudományokkal” foglalkozó intézmények, a Német Kutatási Közösség, az alapítványok, az ipari és alkalmazott kutatás, a tudományos könyvtárak, dokumentációs központok és kiadványok, a tudományos kutatás szervezeti keretei és operatív kapcsolatai, a tervezés, koordinálás és tanácsadás szervei a különböző szinteken, a kutatási intézmények működésének közelebbi ismertetése, a finanszírozás, a káderkérdések tárgyalása, valamint az országos tudománypolitika fő

céljainak vázolója. Tárgyi adatok szempontjából sokat mondanak a demográfiai és gazdasági alapadatok, és szemléltetőek a táblázatok, ábrák és függelékek.

A kiadvány — céljának megfelelően — ismertetést, leírást ad. Ez nem lenne akadály annak, hogy érdekes fejezeteinek szinte bármelyikénél hosszabban is meditáljunk, elemezzünk és értékelünk. E helyütt és ezúttal azonban meg kell elégednünk a tudományos könyvtárak, dokumentációs központok és kiadványok című fejezet (29. p.) ismertetésével.

A kiadvány említett szerkezeti beosztásán belül a tudományos fejlődés történelmi előzményei című részben kapott helyet a tudományos könyvtárakra vonatkozó fejezet, ami már csak azért is ellentmondást jelent, hiszen mindössze három rövid bekezdés foglalkozik a múltbeli kérdésekkel, ami egyébként sem mutat fel különleges sajátosságokat. A jelen alapvető célkitűzése is általánosnak mondható, mert a felszerelések és szolgáltatások ésszerűsítése és műszaki fejlesztése hasonlóképpen általános törekvés. Végül a nemzeti könyvtár kialakítása is olyan követelmény, amelyet egyetlen ország sem mellőzhet s így a frankfurti Deutsche Bibliothek alapítása is természetes igény. El kell azonban ismerünk, hogy az összes német nyelvű kiadvány gyűjtése olyan hatalmas mennyiségi feladatot jelent, amelynek már minőségi következményei is vannak.

Az egyetemi és szakkönyvtárak gyűjtőkörének az a koordinált szervezete, amelynek célja, hogy a tudományos szakirodalom anyaga legalább egy példányban hozzáférhetővé váljék a Szövetségi Köztársaság könyvtáraiban, érthető és helyes. Ennek tervezetét a Német Kutatási Közösség dolgozta ki és finanszírozta. A különböző helyeken létesített szakkönyvtárak gyakorlatilag minden tudományos területet felölelnek. A szakkönyvtárak szervezete változó. Néhányuk a megfelelő tudományos szakterület központi könyvtárává fejlődött, mint pl. a hannoveri Technische Informationsbibliothek a műszaki-mérnöki tudományok területén, a kieli Bibliothek des Instituts für Weltwirtschaft a gazdaságtudományok területén vagy a bonni Zentralbibliothek für Landbauwissenschaft a mezőgazdasági tudományok vonatkozásában.

A hannoveri műszaki könyvtár szorosan együttműködik a Delftben székelő Európai Fordítási Központtal, és nyilvántartja a Szövetségi Köztársaságban hozzáférhető fordításokat, amelyek orosz nyelvű tudományos művekről készültek. A könyvtár speciális szolgáltatása a kelet-európai, kínai, illetőleg japán nyelven írt tudomá-

nyos és műszaki irodalom feltárásához kapcsolódik.

A Szövetségi Köztársaságban megjelenő tudományos folyóiratokról — amelyeknek száma kb. 1600 — a *Verzeichnis deutscher wissenschaftlicher Zeitschriften* címen rendszeresen megjelenő jegyzék ad számot. Külön központi címjegyzék készül a külföldi folyóiratokról és sorozatos kiadványokról, *Gesamtverzeichnis ausländischer Zeitschriften und Serien* címen. Ez a Szövetségi Köztársaság könyvtáraiban rendelkezésre álló valamennyi folyóiratot tartalmazza, és azt is közli, hogy melyik folyóirat melyik könyvtárban található meg. *Gesamtverzeichnis russischer und sowjetischer Periodika und Serienwerke* címen, 1962-től teljes nyilvántartás készül a nyugatnémet könyvtárakban található régi és új folyóiratokról.

A frankfurti Max Planck Dokumentációs Intézet megalapításával 1961-ben elfogadottá vált az, hogy a tudományos dokumentáció fontossága egyre növekszik. Ezért az intézet feladata nem is magában a dokumentációs szolgáltatásokban való részvételben jelentkezik, hanem abban, hogy a tudományos dokumentáció tervezésének, koordinálásának és támogatásának központi és kliring intézményévé váljék országos és nemzetközi viszonylatban egyaránt.

A kiadvány értékelése — amint előljáróban mondtuk — ezúttal nem feladatunk, de örömmel kell elfogadnunk az UNESCO-nak azt a kezdeményezését, hogy kiadványaival betekintést nyújt tagállamainak tudományos életébe. Ugyancsak örömmel kell nyugtáznunk a Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központnak azt a gesztusát, hogy az érdekelt szervek számára fordításban is hozzáférhetővé tette ezt a kiadványt s remélhetőleg más azonos jellegű kiadványokat is.

TAKÁCS JÓZSEF

Widerstand, Verfolgung und Emigration 1933 — 1945. [Tanulmánygyűjtemény.] (Berlin 1968), Forschungsinstitut der Friedrich-Ebert-Stiftung. 157 l. (Soksz.)

Bár az elmúlt huszonöt esztendő alatt nagy irodalma született az üldözött antifasiszta, ellenállási, illegális tettek és művek történetének, még mindig nem tekinthetjük e korszakot a maga teljességében feltártának, még mindig újabb és újabb dokumentumok kerülnek elő, melyek a kutatás további folytatására ösztönöznek.

A Friedrich Ebert Alapítvány 1968-ban e korszak történetét tárgyaló sokszorosított kiadványt bocsátott ki. Kilenc tanulmányt foglal magában a füzet, a tanulmányok

mindegyike egyazon témával, annak más-más oldalával foglalkozik. A szerzők különböző országokból küldték tanulmányaikat: Herbert Steiner és Jonny Moser — Wien, William Sheridan Allen — USA, Werner Berthold — Frankfurt, Hans-Albert Walter — Hofheim, Günther Plum és Werner Röder — München, Lucien Steinberg — Paris, Sven Nordlund — Göteborg.

Helmut Esters, az Alapítvány egyik főmunkatársa, bevezető soraiban beszámol az 1966 szeptemberi informatív jellegű értekezletről, melynek témája „Widerstand Verfolgung und Emigration 1933 — 1945” volt. A megbeszélésnek olyan pozitív visszhangja támadt, hogy az, az ott elhangzott referátumok hozzáférhetővé tevését sürgette.

A tanulmányok között több érinti az antifasiszta irodalom, a szellemi ellenállás kérdését. Érdekes megállapítást tesz például Werner Röde „Emigration und innerdeutscher Widerstand — zum Problem der politischen Legitimation des Exils” című tanulmányában. Mint mondja — az emigráció feladata: harc a fejekben végbemenő forradalomért.

Hans-Albert Walter egy folyóirattal foglalkozik „Der Streit und die »Sammlung«. Porträt einer Literaturzeitschrift im Exil”, s húszoldalas elemző tanulmányban mutatja be azt a fontos folyóiratot, melyet Klaus Mann adott ki és szerkesztett; André Gide, Aldous Huxley és Heinrich Mann patronáltak. A folyóirat első száma 1933 szeptemberében, Amsterdamban jelent meg, a Querido-Verlag kiadásában, 3000 példányban. Az első szám vezető cikkét a szerkesztő írta, s a lap két évig élt.

Még közelebről érdekli a könyvtárosokat a volt emigráns tudós, Werner Berthold „Sammlung und Erschliessung deutscher politischer Exil-Literatur” — A német politikai száműzött-irodalom gyűjtése és feltárása — című tanulmánya. Mint a száműzött-irodalom értékes fajtáját említi az álcázott, az országba történő becsempészs céljainak megfelelően kiadott könyveket, ezek közül is egy különösen érdekes, nagyszámú sorozatot „Deutsch für Deutsche” (Német a németért) címmel (erről azonnal a „Magyar katekizmus” jut az ember eszébe, az illegális hazai ellenállási mozgalom 1944-ben terjesztett kis füzeté; a cím mindkettőnél jól megfelelt a nacionalista frazeológiának) csempészték a „Miniatur-Könyvtár” álcázott brosrúrai között. Ezeket a Német Írók Védelmi Szövetsége szerkesztette a Párizsban alapított Német Szabadságkönyvtár égisze alatt. Berthold megemlíti a leghíresebb antifasiszta kiadványokat, például Konrad Heiden Hitler-könyvét vagy a Bar-

nakönyvet (Magyarországon is terjesztette mindkettőt az illegális mozgalom, a Barnakönyvet kalandos körülmények között Károlyi Mihályné csempészte be az országba); számba veszi az üldözött irodalomról készült feldolgozásokat, bibliográfiákat. Külön foglalkozik az „Exil-Literatur 1933–1945” Ausstellung der Deutschen Bibliothek, Frankfurt am Main 1965-ben kiadott katalógusával, s kifejezi azt az igényét, hogy „a terület minden ismerője segítsen abban, hogy egy új, lehetőleg teljes, átfogó egzakt bibliográfia szülessen”.

Indeks Majallah Kini Malaysia Singapura dan Brunei. Index to Current Malaysian Singapore Brunei Periodicals. 1967. Kuala Lumpur, Singapura, 1969, Joint Standing Committee on Library Cooperation and Bibliographical Services, 113 l.

Malázia, Szingapur és Brunei nyolcvanhat folyóiratának 1967-es repertóriumát tartalmazza ez a kiadvány. Nagy mértékben nehezítette a szerkesztők munkáját az a körülmény, hogy a folyóiratok angol, maláj, jawi, kínai és tamil nyelven jelentek meg. A repertórium válogató jellegű, ugyanis csupán a hétszázötven szónál hosszabb cikkeket vették fel. A cikkek elrendezése decimális szakcsoportosítás alapján történt. A címfelvételek tartalmazzák a szerző nevét, a cikk címét, a folyóirat címét, számát, az oldalszámot és az évet. A szerzők nevét nem mindig ahivatalos transliterálási szabályok szerint tüntették fel, hanem úgy, ahogy az illetők maguk használják azt. A nem latin betűs címek után közlik azok angol fordítását is. A folyóiratok nevét is mindig latin betűvel írják ki.

A katalógusban feldolgozott folyóiratokat tizenhét könyvtár anyagából válogatták össze. A kiadványt a folyóiratok rövidítésének jegyzéke, egy külön bibliográfiai rövidítésjegyzék egészíti ki. A betűrendes névmutató a kötet végére került.

BATÁRI GYULA

Gabriel, Astrik L.: Garlandia. Studies in the history of the mediaeval university. — Notre Dame, Ind., 1969. The Mediaeval Institute, University of Notre Dame, 287 l.

Szerző, a középkori európai egyetem történet neves, magyar származású művelője, jelenleg a kötetet kiadó egyetem professzora, tíz korábban (1949–1966 közt) megjelent tanulmányát foglalta fűzerbe („garland”). A „Garlandia” címszó azonban ennél is többre utal. A 13. század elején

Mathilde de Garland „Clos-Garland” nevű, a Petit Pont és a Rue Saint Jacques mellett fekvő majorságát és környékét vendégfogadók létesítésére használta fel. A Cité szigetén lakó, a Notre Dame székesegyház káptalani iskolájával éles vitában álló egyetemi diákság örömmel telepedett át erre a balparti részre, a későbbi Quartier Latin központjába, a St. Julien-le-Pauvre templom vidékére. A név latinus formájában (Garlandia) hamarosan népszerűvé vált, s jelentette a párizsi egyetemi hallgatók szellemi hazáját, a „fuius simul in Garlandia” pedig a tanulók nemzetiségétől független együvértartozását. Ezért fogja össze a címszó G. tíz egyetem történeti tanulmányát, melyek sorrendben a 12. században Párizsban élt tanárokkal és hallgatókkal, a párizsi egyetem és a Notre Dame káptalani iskola ellentétével, a könyv egyetemi címerszimbolikájával, a párizsi egyetemi előkészítő tanulmányok 14. századi fejlődésével, BERECZKY Márton párizsi egyetemi rektorságával, a magyarokat is magában foglaló angol–német natio 15. századi történetével, az egyetemi alapítványok létesítésének szempontjaival, az aristotelesi Metaphysica oktatásának elterjedésével s egyéb kisebb témákkal foglalkoznak. Számunkra különösen kiemelkedő könyv- és szimbólumtörténeti szempontból egyaránt a könyvnek az egyetemi címerekben és pecsétekben játszott szerepével foglalkozó, gazdagon illusztrált tanulmány, mely egy a New York Public Library-ben őrzött kézirat alapján mutatja be a címer-történeti anyagot, s arra a következtetésre jut, hogy a könyv az egyetemi címerekben részben a Bibliát, részben az oktatott anyagot, részben pedig magát a tanulást, a tanulmánygyáást szimbolizálja. Már a témakörökből is látszik, hogy G. (akinek a pécsi és pozsonyi egyetemi jubileumok alkalmával külön angol nyelvű kötete is megjelent) minden lehetőséget felhasznál a középkori magyar egyetemek és nyugaton tanuló hallgatók, ott szerepet játszó tudósok szerepének bemutatására. A tanulmánykötetet három függelék, egy nagyon jól használható középkori egyetem történeti bibliográfia s a szerző műveinek teljes jegyzéke egészíti ki. Közel 40 ábrájának túlnyomó többsége miniatűrök alapján mutatja be a középkori egyetemi életet, a nevesebb szereplőket és problémaköröket. A bevezetésben G. összefoglalja a válogatás szempontjait, s utal arra, hogy a kötet létrejöttét nem kis mértékben befolyásolták azok a közvetlen benyomások, melyeket 1968 nyarán, nem sokkal a diáklázadás után régi „Alma Mater”-e környékén, Garlandia közelében szerzett.

TÓTH ANDRÁS

Duprat, Gabrielle — Liutova, Ksenia — Bossuat, Marie-Louise: *Bibliographie des répertoires nationaux de périodiques en cours*. Genève, 1969, IFLA/FIAB — UNESCO. Imprimerie du Journal de Genève, 141 l.

Az UNESCO nemzetközi bibliográfiai, dokumentációs és terminológiai bizottsága 1965-ben tartott ülésén javaslatot tett egy olyan bibliográfia összeállítására, amely magában foglalná a hivatalosan vagy magán jelleggel megjelenő országos folyóirat-jegyzékeket. A bizottság javaslatára az UNESCO szerződést kötött a Fédération Internationale des Associations de Bibliothécaires-rel a jelen kiadvány megjelentetésére, hogy ezzel lehetővé tegye egy a levéltárosok, könyvtárosok, bibliográfusok, dokumentalisták és kutatók által egyaránt sokszor felpanaszolt hiány megszüntetését. A FIAB Periodika- és Sorozatkiadványi Bizottsága ezután kérdőívet állított össze, amelyet megküldött az egyes országok könyvtáros-szövetségeinek, illetve nemzeti könyvtárainak. A szerkesztés maga a beérkezett válaszok és a párizsi könyvtárakban fellett példányok alapján történt. Az olyan országokra nézve, ahol nem jelent meg folyóirat-jegyzék, több ország anyagát feldolgozó nemzetközi tudományos vagy kereskedelmi folyóirat-jegyzékek adatait adja meg a bibliográfia. Feldolgozták — egyéb adat hiányában — a kurrens nemzeti bibliográfiákat is, amennyiben ezek valamelyes tájékoztatást nyújtottak egy ország folyóiratairól, sőt nem hagyták figyelmen kívül a folyóirat-cikkek formájában megjelenő folyóirat-jegyzékeket sem. 183 ország, illetve territórium anyagát gyűjtötték így egybe. Ezek közül csak 45 — majdnem mind európai — országban találtak önálló nemzeti folyóirat-jegyzéket. Ezek közül is sok nagy késéssel jelenik meg. 88 azoknak a száma (48%), amelyeknek folyóirat-kiadási viszonyairól csak több ország anyagát feldolgozó, sokszor kereskedelmi jellegű bibliográfiákból nyerhetünk tájékoztatást.

Maga a bibliográfia egyébként az előszón, bevezetésen és tájékoztatón kívül tartalmazza a feldolgozott országok és területek jegyzékét betűrendben, a folyóirat-jegyzékek adatait országok szerint és végül az adatszolgáltatók nevét, ugyancsak országoként felsorolva.

A szerkesztők érdekes tanulságokat vontak le munkájukból. Leszögezik, hogy — a folyóiratok identifikálásának rendkívüli nehézségére való tekintettel — bibliográfiai értékű folyóirat-jegyzékek csak a nemzeti könyvtárak, illetve az olyan bibliográfiai intézetek tudnak összeállítani, amelyek kötelező példánnyal rendelkeznek minden

folyóiratból. Ennek ellenére — meglepő dolog! — a folyóirat-jegyzékek száma sokkal nagyobb, mint gondolnánk. Különböző ügynökségek, sajtó-testületek, információs irodák bőven termelnek ilyeneket, de elsősorban kereskedelmi céllal és a népszerű képes folyóiratok előtérbe helyezésével. Az eltérés ezek között a jegyzékek között óriási. Kezdve a periodikum fogalmával — amelyet már maga a kérdőív is szűkebb és tágabb értelemben vesz — és végezve a címléírással — amelynek egységes szabványáról ez idő szerint „szó sem lehet” — korlátlanul uralkodik az egyéni állásfoglalás és az egyéni gyakorlat.

A tanulságok ismertetését a szerkesztőség egy óhajással fejezi be, melyet szó szerint idézünk, mert egy kissé mintha minket is érintene: „minden nemzeti könyvtár . . . vegye fel tervébe — ahogy azt jelenleg csak nagyon kevés országban teszik — egy országos jellegű hivatalos évi jegyzék készítését, amely megismerteti a kérdéses ország élő folyóirataival, azok megszűnésével és időközi változásaival. Azt kívánni, hogy ez a jegyzék minden évben megjelenjék, kétségtelenül utopisztikus, de vajon nem tarthatná-e ezt a jegyzéket naprakész állapotban a kurrens nemzeti bibliográfia, amely rendszeresen hozza kumulációs köteteit?”

TAKÁCS MENYHÉRT

Revelli, Carlo: *Il catalogo per soggetti*. Roma, 1970. Ed. Bizzarri, 245 l.

A lexikonszerkesztés általános elveit követő tárgyszókatálogust a kevésbé tekintélyes könyvtári munkaeszközök közé sorolták még a közelmúltban is. Sajátos arisztokratikus könyvtáros-szemlélet késleltette e katalógustípus kifejlődését és elterjedését Európa számos országában. A tudományos nagykönyvtárak valamiféle „középszívnál” kifejezését látták benne, miután a tárgyszókatálogos készítéséhez nem volt szükség osztályozási rendszerre. Rugalmasan, a mindenkori könyvtári igényeknek megfelelően a könyvtáros maga választotta ki azokat a fogalmakat, amelyeket tárgyszavakban kívánt kifejezni. Ahol e katalógusfajta bevezették, ott is inkább a tudományosan kidolgozott szakkatalógus kiegészítésének szánták.

A tárgyszókatálogos történelmi gyökerei a középkori monostori könyvtárakhoz nyúlnak vissza. A 17. században keletkeznek azok a betűrendes katalógusok, amelyekben tárgyszavak szerint csoportosított elemek találhatók. A mostani értelmezés szerinti tárgyszókatálogos azonban, a kultúra demokratizálása jegyében csak a

múlt század végén tűnik fel, elsősorban az amerikai könyvtári gyakorlatban. REVELLI ettől az időtől kezdve kísérte el szövevényes útjára ezt a sajátos, praktikus könyvtári „munkaeszközt” az USA-ban és Európa különböző országaiban. Ismerteti a szak-katalógus és a tárgyszavas katalógus hívei között keletkezett elszánt vitákat, majd részletesen a szorosabban vett tartalmi részeket elemzi: az anyag kiválasztásának kritériumait, a zavarok leküzdése érdekében szükséges segédeszközök készítésének problémáit, mint amilyen a fogalmi táblázat, a tárgyszómutató stb., a tárgyszó megfogalmazásának módját és nehézségeit stb., rámutatva arra is, milyen súlyos veszélyekkel jár a kérdésnek kizárólag elméleti megközelítése és megoldása anélkül, hogy a könyvtáros az olvasó szempontjait figyelembe venné. Hasonlóképpen hangsúlyozza a szerző a tárgyszókatalógus fogalom meghatározási rendszere periodikus ellenőrzésének szükségességét, a divatjamúlt neologizmusok kiiktatása érdekében.

Külön fejezetben ismerteti REVELLI a tudományos szakkönyvtárak tárgyszókatalógus-szerkesztési gondjait. E könyvtáraknak ugyanis egyrésztől egységesebb az olvasótábor, másrésztől viszont az olvasók finomabb elemzést igényelnek kutatásaik során. E könyvtárakban a tárgyszókatalógus revízióját a tudományos kutatás rendkívül gyors fejlődése teszi szükségessé rövidebb időközökben. Utal az új típusú, leíró jellegű katalógusokra is, továbbá a különféle „thesaurusok”-ra, az egyeztetett indexelési eljárásokra, végül a tárgyszókatalógus és a számítógép már ma sokrétű s egyre szélesebb körűnek ígérkező kapcsolataira.

Igen gazdag bibliográfia és elemző névmutató egészíti ki a kitűnő kézikönyvet.

TOMBOR TIBOR

Manzi, Pietro: Annali di Giovanni Sultzbach (Napoli, 1529–1544 — Capua, 1547) Firenze, 1970, Olschki, IX + 126 l. (XXXVI t.)

Alig két éve jelent meg a szerzőnek a nápolyi Stigliola nyomda kiadványairól és működéséről készített kitűnő összefoglalása. A neves könyvtörténész ezúttal a nápolyi könyvtörténet egy korábbi, érdekes műhelyének, a SULTZBACH nyomdának működését kutatta fel. A mű az Olschki gondos szép kiadásában jelent meg, a neves firenzei kiadótól megszokott alakban.

SULTZBACH a németországi Hagenauból került 1527-ben Nápolyba, minden jel szerint V. KÁROLY csapatai nyomán.

Első kiadványa 1529-ben jelent meg Nápolyban, ahol 1544-ig működött. Tevé-

kenységének fénykora az 1532–1539. évekre esik. MANZI összesen 81 kiadványt ismertet, ezek kétharmada latin, egyharmada olasz nyelvű. SULTZBACH előszertettel in 4°-alakban jelentette meg a műveket a manutiusi betűtípusokhoz formában közelálló latin kurzív, továbbá görög és ritkán gót betűkkel.

A nyomdát Nápolyban a cenzúra szüntette meg az írók elnémításával. SULTZBACH 1546-ban elhagyta Nápolyt, és Capua-ban telepedett le. Ott a következő évben öt művet tett közzé, de a kedvezőtlen kiadási körülmények miatt arra kényszerült, hogy teljesen elszegényedve tevékenységét befejezze.

MANZI azon túlmenően, hogy példaszerű pontossággal írja le az egyes kiadásokat, közli a szerzők életére és működésére vonatkozó legfontosabb adatokat. Az egyes művekkel kapcsolatban gazdag utalásokkal ismerteti az itáliai lelőhelyeket. A mű a maga egészében értékes adatokat szolgáltat Nápoly 16. századi kultúrtörténetéhez.

TOMBOR TIBOR

Negrini, Gigliola: Il problema della ricerca oggi in Italia. Bibliografia segnaletica e ragionata. — Roma, Consiglio Nazionale delle Ricerche, Laboratorio di studi sulla ricerca e sulla documentazione, 1970. 115 l. (Note di bibliografia e di documentazione, vol. XII.)

A tudományos kutatás helyzete és problémái főként az utóbbi tíz évben Olaszországban is eléggé foglalkoztatják a szellemi-politikai élet irányítóit és a tudományos, sőt a tágabb közvéleményt is. A téma időszzerűsége már régen kívánt volna egy okos bibliográfiai összeállítást, de a források szét-szórtsága, a szempontok sokfélesége eddig visszaretentették az esetleg vállalkozókat. A most elkészült összeállítás előszava is hivatkozik rá, hogy nem kimeríteni akarta a sokrétű tárgyat, inkább csak az alapokat lerakni a későbbi hasonló gyűjtésekhez.

A bibliográfia jellege nemzeti, speciális és kurrens. Kettős célt akar elérni, ennek megfelelően szerkezete és módszere is kétféle.

Az első részben, mintegy 70 oldalon tematikus, részben annotált folyóirataikk-bibliográfiát nyújt, az egyes témákon belül betűrendben. Szakbeosztása két főrésze bomlik: — Az A) rész a kutatás szerveztével foglalkozik (általános helyzet; részproblémák: a kutatás és az egyetem, az ipar, a kutatás szervei és intézményei, végül a kutatás néhány területe — a múlt, a jelen és a jövő —, mint pl. az orvosi, biológiai, mezőgazdasági-talajvédelmi, fizikai, kémiai, műszaki és más tudományok). Már-

itt meg kell jegyeznünk, hogy ez az utolsó rész a legsommásabb, szinte csak vázlat-szerű az egyes tudományterületek képe. A B) részben a kutatások gazdaságosságával és politikájával foglalkozó anyag gyűlt egybe, így a kutatás és a technológia fejlődésével, az olasz tudományos kutatások külföldi kapcsolataival, Olaszország szerepével az európai tudományos mezőnyben, a kutatás tervezésével és feltételeivel és végül a legizgatóbb személyi kérdéssel: „a tudományos agyvelők tengeren túlra menekülésével”. Az összes anyag egészen friss, néhány éves, és évkönyvekből, szemlékből, folyóiratokból, nemzetközi kiadványokból, kongresszusi jelentésekből, napilapokból állt egybe.

A második rész időrendben ismerteti a tudományos kutatással foglalkozó könyveket. Az első csoportban az 1963 előtti, de innen is csak a legfontosabb könyveket sorolja fel, utána az évenkénti termést adja, az éveken belül szerzői betűrendben. Az annotációk elég bővekek, de csak a lényeges tájékoztatásokra szorítkoznak, általában igen sikerültek. Minden könyvem mellett jobbról található az első rész megfelelő csoportszáma vagy számai, ahova a könyv témája szerint tartozik. Ebben a második részben nem a termés összeállítására adta a feladat nehezét — ezt csak ki kellett gyűjteni a megfelelő bibliográfiai szolgáltatásokból, erre a könyv bevezetője utal is —, hanem a kritikai tájékoztatások és eligazítások.

Am ez akkor is értéke lenne a bibliográfiának, ha a kettős szerkezet helyett csak egy, a tematikus váz fogná össze az egyes területekre vonatkozó cikk- és könyvanyagot. A kronologikus sorrend sem túl érdekes és lényeges ebben az esetben, hiszen az egész bibliográfiában túlnyomóan csak az utolsó évtized könyvei szerepelnek.

A gyűjtés 1970. szeptember 30. napjával zárult, s mivel a könyv még 1970-ben meg is jelent, e tény az irigylésreméltóan rövid olasz nyomdai átfutási időt árulja el.

Pedig különben egyáltalán nincs okunk irigykedni az olasz tudományos életre általában. A magyar közönség az igen hasznos Tudományszervezési Tájékoztató három legújabb cikkéből értesülhetett a bibliográfiában szereplő adatok mögötti, problémákkal terhes képről. Így FENYŐ Béla a tudományos kutatás szervezetről és helyzetéről (1966. 2. sz. 204—224. 1.), GREGOROVICS Anikó pedig az olasz tudományos kutatás szervezetének újabb fejleményeiről (1968. 1. sz. 102—122. 1.), illetve Olaszország tudománypolitikájáról (1970. 3—4. sz. 464—478. 1.) írtak. Megtudtuk, hogy a tudományos kutatás egyáltalán nem tart lépést Olaszország gazdasági fejlődésével: a kuta-

tásra szánt ráfordítások kicsik, az ipari kutatás viszonylag fejletlen, kevés a kutató, és ezek helyzete is labilis, az oktatás általában elavult. Az olasz tudományos élet előtt álló legfőbb feladatok: a kutatóintézetek helyes arányának feljavítása, a kutatások fokozottabb pénzelese, a ráfordítások helyes irányainak és arányainak megállapítása, fokozott automatizálás, egységes tudománypolitika megteremtése, egyetemi reform, az ipari kutatás fejlesztése és végül Kutatásügyi Minisztérium felállítása.

HODINKA LÁSZLÓ

Library service to children. 3. Training. Copenhagen, 1970. Scandinavian Library Center. 100 l.

Ez a Skandináv Könyvtári Központ által kiadott könyv az IFLA tizennyolc tagországának gyermekkönyvtáros képzéséről kíván elsősorban adatokat szolgáltatni, de emellett tájékoztatást nyújt általában a könyvtárosképzésről is és ezzel együtt egy-egy állam könyvtári viszonyairól.

A kötet kiadását angol és német nyelven az 1968. augusztus 16—17-én Frankfurt am Mainban tartott, az IFLA Gyermekkönyvtári szekciója által szervezett munkaértekezlet határozta el.

A kötet a következő tizennyolc ország jelentését foglalja magában: Anglia, Belgium, Bulgária, Dánia, Finnország, Franciaország, Hollandia, Jugoszlávia, Kanada, Lengyelország, Magyarország, NDK, NSZK, Románia, Svájc, Svédország, Szovjetunió és USA.

A jelentések tartalmazzák az illető ország lakosságának számát és a tizennyolc éves aluli gyermekek lélekszámát, az évenként kiadott gyermekkönyvek mennyiségét, tájékoztatást adnak a gyermek- és iskolai könyvtárak helyzetéről.

A jelentésekből általában az a következtetés vonható le, hogy a gyermekkönyvtáros oktatás a közművelődési könyvtárosképzés részeként jelentkezik. Hollandiában, Angliában és Lengyelországban viszont a könyvtáros oklevél megszerzése után külön tanfolyamon képezik ki a gyermekkönyvtárosokat.

A jelentéseket országonként a gyermekkönyvtárügy legjobb ismerői készítették el. A magyarországi helyzetről N. RÁCZ Aranka írt beszámolót.

Az összeállítás előszavát Aase BREDSDORFF, az IFLA Gyermekkönyvtári alszekciója elnöke írta. Az irányelveket, amelyek alapján a jelentések készültek, angol és skandináv könyvtári szakemberek készítették.

BATÁRI GYULA

TARTALOM

A nos lecteurs	1
<i>Szigeti Kálmán</i> : Mesko veszprémi püspök Pontificaléja — Das Pontificale des Bischofs Mesko	5
<i>V. Kovács Sándor</i> : Manoscritti umanistici ad Esztergom	15
<i>Kozocsa Ildikó</i> : Restauro di manoscritti musicali del Seicento e del Settecento	27
<i>Gárdonyi Zoltán</i> : A Rákóczi-induló Liszt Ferenc három kéziratában — Der Rákóczi-Marsch in drei Liszt-Handschriften	32
<i>Husztly Sándor</i> : A Természettudományi Füzetek alapítása (1877) — Cahiers d'Histoire Naturelle 1877.	38
<i>Pukánszky Kádár Jolán</i> : A Todoreszku — Horváth-gyűjtemény — Die Todoreszku — Horváth Büchersammlung in der Széchényi Landesbibliothek	52
<i>Büky Béla</i> : Modelle und Systematisierungen der Informations- bzw. Kommunikationsprozesse in Bibliotheken	61
<i>Harsányi István</i> : Költészet és kommunikáció — Poetry and communication	72

K Ö Z L E M É N Y E K

<i>Szendrei Janka</i> : A Budai Psalterium töredékei a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában	87
<i>Borsa Gedeon</i> : A „Kassai Kódex” hitelességéről	88
<i>Forrái Magdolna</i> : Egy ismeretlen Kájoni-kézirat	91
<i>Vétesy Miklós</i> : Hány éves a Föld?	94
<i>Bugyi Balázs</i> : Az írástudók betegségeiről és azok megelőzéséről	95
<i>Kókay György</i> : Egy budai dramaturgiai folyóirat terve 1791-ből	97
<i>Füves Ödön</i> : La Bibliothèque Kallonas a Gyöngyös	101
<i>Indali György</i> : Az újságkézbesítő strófái a XIX. század elején	102
<i>Kovács Magda</i> : Irányi Úti jegyzeteinek cenzúrázása és a sajtótörvény	105
<i>nyg</i> : Elsüllyedt folyóiratok: A Láthatár	110
<i>Markovits Györgyi—Pálmai Magda</i> : Elsüllyedt folyóiratok: Kórusművészet 1933	114
<i>Haiman György</i> : Orosz szótárkiadásunk történetéhez	119

M A G Y A R K Ö N Y V E S H Á Z

<i>Herepei János</i> : Petrus Monedulatus Lascovius de Barovia magyar neve	120
<i>Borsa Gedeon—Kükedi József</i> : A kis alakú régi magyarországi nyomtatványokról	122

F I G Y E L Ő

<i>Dörnyei Sándor</i> : Gondolatok a „Régi magyarországi nyomtatványok”-ról	127
<i>V.K.S.—R.M.</i> : Az MTA Könyvtörténeti és Bibliográfiai Munkabizottságának működéséről	130
<i>íj. Kovács Máté</i> : Nemzetközi Könyvév 1972	132
<i>Somkúti Gabriella</i> : Nagykönyvtáraink jelentősebb új szerzeményei	135
<i>Takács József</i> : A jövő kutatás fogalomtára	139
<i>Kindlovits Kálmán</i> : Studia o Książce	140
<i>Csorba Csaba</i> : Tizenöt éves magyar nyelvű könyvtári folyóirat Romániában	142

S Z E M L E

Magyar pedagógiai irodalom 1920—1944 (Ism. <i>Faragó Lászlóné</i>)	145
A magyar műemlékvédelem bibliográfiája 1945—1965 (Ism. <i>Tombor Tibor</i>)	146
Tápé története és néprajza — Hajdúdorog története (Ism. <i>Tóth András</i>)	146
Grzybowska, Krystina: Kronika rodziny (Ism. <i>Kindlovits Kálmán</i>)	147
Makarczyk, W.—Olszewska-Krukowa, A.—Siwek, H.: Czytelnictwo prasy na wsi (Ism. <i>Kindlovits Kálmán</i>)	147
Contributii la bibliografia bibliografilor personale aflate la B.C.U. (Ism. <i>V. Busa Margit</i>)	148
Publicatiile periodice românești . . . Tom. II. (Ism. <i>V. Busa Margit</i>)	148
Zeitschriften-Bestandverzeichnisse 14—15. (Ism. <i>Batári Gyula</i>)	149

A kiadásért felel az Akadémiai Kiadó igazgatója

Műszaki szerkesztő: Helle Mária

A kézirat nyomdába érkezett: 1972. I. 27. — Terjedelem: 13,6 (A/5) ív
72.72929 Akadémiai Nyomda, Budapest — Felelős vezető: Bernát György

Hermann, P.: Praktische Anwendung der Dezimalklassifikation (Ism. <i>Takács Menyhért</i>)	149
Die wissenschaftliche Fachbibliothek (Ism. <i>Faragó Lászlóné</i>)	150
A Német Szövetségi Köztársaság tudománypolitikája (Ism. <i>Takács József</i>)	150
Widerstand, Verfolgung und Emigration 1933—1945 (Ism. <i>mgy.</i>)	152
Indeks Majallah Kini Malaysia Singapura dan Brunei (Ism. <i>Batári Gyula</i>)	153
Gabriel, A.: Garlandia (Ism. <i>Tóth András</i>)	153
Bibliographie des répertoires nationaux de périodiques en cours (Ism. <i>Takács Menyhért</i>)	154
Revelli, C.: Il catalogo per soggetti (Ism. <i>Tombor Tibor</i>)	154
Manzi, P.: Annali di Giovanni Sultzbach (Ism. <i>Tombor Tibor</i>)	155
Negrini, G.: Il problema della ricerca oggi in Italia (Ism. <i>Hodinka László</i>)	155
Library service to children (Ism. <i>Batári Gyula</i>)	156

TABLE DES MATIÈRES

A nos lecteurs	1
K. Szigeti: Pontificale de Mesko, évêque de Veszprém (Avec résumé en allemand)	5
S. V. Kovács: Manuscrits humanistes à Esztergom. I. (Texte entier en italien) ...	15
I. Kozocsa: Restauration des manuscrits musicaux de XVII ^e et XVIII ^e siècles (Texte entier en italien)	27
Z. Gárdonyi: La marche de Rákóczi dans les manuscrits de Ferenc Liszt (Avec résumé en allemand)	32
S. Huszty: La création de la revue „Természetráji Füzetek” (Cahiers d’Histoire Naturelle) (1877) (Avec résumé en française)	38
J. Pukánszky-Kádár: La Collection Todoreszku—Horváth dans la Bibliothèque Nationale Széchényi (Avec résumé en allemand)	52
B. Büky: Les modèles et la systématisation des procédés d’information et communication dans les bibliothèques (Texte entier en allemand)	61
I. Harsányi: Poésie et communication (Avec résumé en anglais)	72

CONTRIBUTIONS HISTORIQUES

J. Szendrei: Les fragments du Psautrier de Buda dans la Bibliothèque de l’Académie Hongroise des Sciences	87
G. Borsa: L’authenticité du „Manuscrit de Kassa”	88
M. Forrai: Un manuscrit inconnu de János Kájoni	91
M. Vértesy: Quel âge a la Terre?	94
B. Bugyi: Les maladies des écrivains et leur prévention	95
Gy. Kókay: Le plan d’une revue de dramaturgie à Buda en 1791	97
Ö. Fűves: La Bibliothèque Kallonas à Gyöngyös (Texte entier en français)	101
Gy. Indali: Les strophes du porteur de journaux au début du XIX ^e siècle	102
M. Kovács: La censure du „Journal de voyage” de János Irinyi et la loi de presse <i>mgy.</i> : Revues oubliées: „Láthatár” (Horizon)	110
Gy. Markovits—M. Pálmai: Revues oubliées: „Kórusművészet” (Art Chorique) (1933)	114
Gy. Haiman: Contribution à l’histoire de l’édition des dictionnaires russes en Hongrie	119

ANCIENS IMPRIMÉS HONGROIS

J. Herepei: Le nom hongrois de Petrus Monedulatus Lascovius de Barovia	120
G. Borsa—J. Kükedi: Anciens imprimés de Hongrie en petit format	122

CHRONIQUE

S. Dörnyei: A propos de la nouvelle bibliographie des anciens imprimés hongrois ...	127
V.K.S.—R.M.: Les activités de la Commission pour l’Histoire du Livre et de la Bibliographie	130
M. Kovács jr.: L’An International du Livre 1972	132
G. Somkúti: Les acquisitions récentes des plus grandes bibliothèques hongroises	135
J. Takács: La terminologie de la futurologie	139
K. Kindlovits: Studia o Kziązce	140
Cs. Csorba: Quinze ans d’une revue bibliothéconomique en langue hongroise en Roumanie	142

COMPTES RENDUS CRITIQUES	145
--------------------------------	-----